

En sportshistorisk note

om Ikkos af Taras og Herodikos af Selymbria

(Platon, *Lovene* 839e-40a & *Protagoras* 316d-e)¹

af Thomas Heine Nielsen

I en tidligere artikel i *Aigis*² forsøgte jeg at illustrere, hvor forbløffende omfangsrigt et fænomen sporten var i den klassiske græske kultur. Det gjorde jeg bl.a. ved at vise, at den berømte bokser og pankratiast³ Theogenes af Thasos må have vundet i snit én sejr om ugen i en karriere, der strakte sig over hele 25 år. Hans karriere forudsætter, at der i første halvdel af det femte århundrede f.Kr., hvor han var aktiv, eksisterede i hvert fald omkring 100 stævner med boksning og *pankration* på programmet. Men hans bemærkelsesværdige karriere forudsætter også, at han målbevidst rejste fra den ene konkurrence til den anden og fra den ene bystat til den anden. Han må altså have været en vandrende atlet. At der eksisterede sådanne vandrende atleter, fremgår også Pindars epinikiske oder. Jeg giver blot et enkelt eksempel: Den store bokser Diagoras af Rhodos, som fejres i Pindars 7. *Olympiske Ode*, vandt sejre i Olympia, i Delfi, i Nemea og på Isthmen samt i Athen, i Argos, i Arkadien, i Boiotien, i Theben, i Pellene, i Megara, på Aigina og naturligvis på Rhodos selv, som det fremgår af digtets sejrskatalog (*Ol.* 7.77-87),⁴ og han må have rejst målbevidst rundt til konkurrencerne disse steder, ligesom Theogenes må have gjort. En anden kilde, der dokumenterer eksistensen af sådanne vandrende atleter, er passagen 839e-40a i Platons sidste store dialog *Lovene*, hvor der tales om atleten Ikkos af Taras, der var kendt for sexuel afholdenhed under sin aktive karriere:

-
1. Denne lille note bør læses i forlængelse af Nielsen 2010 og 2011. Tak til David Bloch og Martin Harbsmeier for kritiske kommentarer til en tidlig version af teksten.
 2. Nielsen 2010.
 3. *Pankration* var en slags kombination af brydning og boksning, hvor stort set alt var tilladt, blot ikke at bide eller at presse modstanderens øjne ud. Se Miller 2004: 57-60.
 4. Se Nielsen 2011: 10.

Har vi da ikke hørt om, hvordan Tarentineren Ikkos bar sig ad i Anledning af Sportskampene i Olympia og andre Steder? Da han var ivrig efter at sejre dér, og da han var inde i Kunsten og i sin Sjæl besad en mandig Natur forenet med Besindighed, indlod han sig, efter hvad der fortælles, aldrig med nogen Kvinde, ej heller med nogen Dreng, i hele den Tid, da han underkastede sig den strengeste Træning.⁵

Ikkos vandt en olympisk sejr i *pentathlon* omkring 444 f.Kr.,⁶ og Platon antager altså her en længere karriere for Ikkos, hvorunder han deltog i konkurrencerne både i Olympia "og andre Steder" (τὸν Ὀλυμπίασι τε ἀγῶνα καὶ τοὺς γε ἄλλους [sc. ἀγῶνας]). Ailianos, der henviser til denne passage for Ikkos' seksuelle afholdenhed, kender til (eller antager), at Ikkos ud over i De Olympiske Lege deltog i såvel De Pythiske som i De Isthmiske Lege (*Hist. an.* 6.1). Platons bemærkning i *Lovene* tyder altså på, at Ikkos ligesom Theogenes og Diagoras var en omvandrende atlet, der drog om i den græske verden for at deltage i de utallige sportsstævner, der eksisterede i det femte århundrede f.Kr.

Også i *Protagoras* nævner Platon Ikkos. På et tidligt tidspunkt i dialogen lader han Protagoras beskrive sig selv som en sofistisk vandringsmand "der drager fra den ene store by til den anden" (ἰόντα εἰς πόλεις μεγάλας, 316c). Sådanne vandrende vismænd har altid eksisteret, siger Protagoras, men de har som regel ikke åbent skiltet med, at de var sofister, men sejlet under fremmed flag:

Det er nu min påstand, at sofistvirksomheden selv hidrører fra gamle tider, men at dens udøvere i gamle dage frygtede det mishag, som den vakte, og at de så at sige opførte et læhegn at dække sig bag: nogle dækkede sig bag digtekunsten, som Homer og Hesiod og Simonides; andre, som Orpheus og Musaios, bag sandsagn og hemmelige kulter. Atter andre, har jeg erfaret, bruger sport som påskud, folk som Ikkos fra Tarent og Herodikos fra Selymbria (skønt oprindeligt fra Megara),

5. Ἄρ' οὖν οὐκ ἴσμεν τὸν Ταραντῖνον Ἴκκον ἀκοῆ διὰ τὸν Ὀλυμπίασι τε ἀγῶνα καὶ τοὺς γε ἄλλους; ὧν διὰ φιλονικίαν, καὶ τέχνην καὶ τὸ μετὰ τοῦ σωφρονεῖν ἀνδρείου ἐν τῇ ψυχῇ κεκτημένος, ὡς λόγος, οὕτε τι πῶποτε γυναικὸς ἤψατο οὐδ' αὖ παιδὸς ἐν ὅλῃ τῇ τῆς ἀσκήσεως ἀκμῇ. Overs. Ræder.

6. Paus. 6.10.5 (citeret i note 21 *nedenfor*); cf. Moretti, *Olympionikai* no. 307. Schol. in Pl. *Leg.* 839e omtaler Ikkos som *stadiodromos*; der er ikke nødvendigvis tale om en modsætning mellem scholien og Pausanias, da flere andre pentathleter vides at have været habile *stadiodromoi* (se Nielsen, *Extent and Significance* n. 4). Ailianos (*VH* 11.3) omtaler ham som bryder, hvilket vel heller ikke er uforeneligt med *pentathlon*. Om *pentathlon*, se Miller 2004: 60-74.

der endnu er blandt os og er en af vores største sofister. Jeres egen Agathokles har gjort musikken til sit skalkeskjul, skønt han i virkeligheden er en stor sofist. Det samme gælder Pythokleides fra Keos, og sådan kunne man blive ved.⁷

Platon giver altså her en række eksempler på kendte folk, der hvis eksemplerne skal give god mening, også må have vandret “fra den ene store by til den anden”,⁸ selvom dette ikke siges ligeud. Det er velkendt, at man i antikken betragtede Homer som en omrejsende sanger,⁹ og det er oplagt, at en digter som Simonides må have rejst en del rundt,¹⁰ ligesom de egentlige sofister gjorde;¹¹ sofisternes vandren illustreres i øvrigt smukt af *Protagoras* selv, idet tre store sofister fra andre bystater end Athen optræder i dialogen: Protagoras af Abdera, Hippias af Elis og Prodikos af Keos: “wandering professors who hailed from every corner of Greece”, som Jacqueline de Romilly kalder sofisterne.¹² Passagen fra Platons *Lovene* (cf. ovenfor) behandler Ikkos som en vandrer, så selvom det som sagt ikke siges ligeud i *Protagoras*, er der alligevel en vis grund til at tro, at de personer, Platon her nævner, faktisk er tænkt som eksempler på omvandrede vismænd – ligesom Protagoras selv.¹³

7. ἐγὼ δὲ τὴν σοφιστικὴν τέχνην φημὶ μὲν εἶναι παλαιάν, τοὺς δὲ μεταχειριζομένους αὐτὴν τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν, φοβουμένους τὸ ἐπαχθὲς αὐτῆς, πρόσχημα ποιείσθαι καὶ προκαλύπτεσθαι, τοὺς μὲν ποιήσιν, οἷον Ὅμηρον τε καὶ Ἡσίοδον καὶ Σιμωνίδην, τοὺς δὲ αὖτε τελετὰς τε καὶ χρησμοδίας, τοὺς ἀμφὶ τε Ὀρφέα καὶ Μουσαῖον· ἐνίοις δὲ τινας ἤσθημαι καὶ γυμναστικὴν, οἷον Ἴκκος τε ὁ Ταραντίνος καὶ ὁ νῦν ἔτι ὢν οὐδενὸς ἤττων σοφιστῆς Ἡρόδικος ὁ Σηλυμβριανός, τὸ δὲ ἀρχαῖον Μεγαρεύς· μουσικὴν δὲ Ἀγαθοκλῆς τε ὁ ὑμέτερος πρόσχημα ἐποιήσατο, μέγας ὢν σοφιστῆς, καὶ Πυθοκλείδης ὁ Κεῖος καὶ ἄλλοι πολλοί. οὗτοι πάντες, ὥσπερ λέγω, φοβηθέντες τὸν φθόνον ταῖς τέχναις ταύταις παραπετάσασιν ἐχρήσαντο (overs. Schwartz & Bloch); cf. 349a: εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας.

8. Således fortolker også Montiglio 2005: 116 passagen.

9. Se f.eks. Platon, *Staten* 600de; cf. Lefkowitz 1981: 12, 15; Graziosi 2002: 33-40.

10. Molyneux 1992 giver et levende indtryk af Simonides' rejseaktivitet. Han vides at have besøgt Thesalien, Athen, Sicilien og Syditalien, men har givetvis også besøgt mange andre steder, bl.a. de store panhelleniske helligdomme som Olympia og Delfi for f.eks. at tage mod ordrer på epinikiske oder (se Nielsen 2011: 19), og det samme gælder for epinikiske digtere som Pindar og Bakchylides. – Hvis *Theognidea* 783-8 er selvbiografiske vers, har vi også her et vidnesbyrd om en omvandrende digter, der besøgte Sicilien, Euboia og Sparta. *Apollonhymnens* digter beskriver også sig selv som en omvandrende sanger (170-75); cf. Lefkowitz 1981: 15. Se også note 17 nedenfor.

11. Christensen 1871: 133-7; de Romilly 1992: 225; Montiglio 2005: 105-8, 115-7. Cf. Pl. *Tim.* 19e, der beskriver τὸ τῶν σοφιστῶν γένος som πλανητῶν ὄν κατὰ πόλεις.

12. de Romilly 1992: 116. Cf. Wallace 1998: 213: “When not in Athens, these travelling wisdom experts must have been plying their trade and performing elsewhere in the Greek world, as Pindar and Bakchylides had done.”

13. Montiglio 2005: 116.

Ikkos og Herodikos af Selymbria tænkes altså formentlig at have rejst rundt med “sport som påskud.” Ligesom der ingen grund er til at acceptere, at poesien ikke for f.eks. Simonides skulle have været den egentlige bevæggrund for hans rejseaktiviteter, kan vi nok roligt gå ud fra, at *gymnastike* for Ikkos og Herodikos ikke var et ‘påskud’ men deres egentlige grund til at rejse rundt “fra den ene store by til den anden”.

Herodikos var læge og skal have været selveste Hippokrates’ lærer;¹⁴ når Platon kan nævne ham som et eksempel på en, formentlig rejsende, ekspert i *gymnastike*, skyldes det nok, at Herodikos foreskrev hård fysisk træning som behandlingsform ved forskellige lidelser, selvom han formentlig også har fungeret som egentlig fysisk *træner*: i *Staten* (406a) beskriver Platon ham i hvert fald som *παιδοτρίβης* (‘træner’) i samme åndedrag som han kalder hans behandlingsform en “kombination af gymnastik og lægekunst.”¹⁵ At læger vandrede fra by til by, er i øvrigt velkendt.¹⁶ I *Odyseen* nævner Eumaios læger blandt de fremmede *demioergoi*, der vandrer mellem menneskenes byer,¹⁷ og et fint historisk eksempel herpå er lægen Demokedes af Kroton, der vides at

14. Suda s.v. Ἱπποκράτης.

15. *μείξας γυμναστικὴν ἰατρικῆν*. Se også *Phaidros* 227d og *Kriton* med Burnet 1924 *ad loc.* – Denyer 2008 *ad Protagoras* 316e siger om Herodikos: “supposedly one of the teachers of the great physician Hippocrates of Cos ... His theory was that disease occurs when the body is not in its natural state, and that the body may be brought to, and kept in, its natural state by subjecting it to appropriate labours and pains (πόννοι, ἄλγη; Anonymus Londinensis 9.20-33). He thus subjected himself and his patients to a regimen full of hardship, as if they were athletes in training (hence *γυμναστικὴν* 316d8, and the description of him in *Rep.* 406a-b as *μείξας γυμναστικὴν ἰατρικῆν*).” Jeg antager altså her, i modsætning til Denyer, at Herodikos faktisk virkede som *paidotribes*; således også Young 2004: 112 og Nutton 2004: 64 (“Physical exercise and proper diet had become fashionable in the middle years of the fifth century, when a science of gymnastics had been introduced by Herodicus of Selymbria”) og 96 (“... Herodicus of Selymbria, whose expertise as a gymnastic trainer had led him to include both food and physical exercise in a regime designed for the improvement as well as the conservation of health”). Cf. Leven 2005: 370, 404.

16. Cf. *OCD*³ 946 (s.v. medicine): “Medical practitioners often took their skills from town to town”; cf. Leven 2005: 100: “Wanderärzte.”

17. Hom. *Od.* 17.384 (*ἰητῆρα κακῶν*); Eumaios’ liste indeholder i øvrigt også episke sangere (*θέσπιω ἀοιδόν, ὃ κεν τέρπησιω ἀείδων*, cf. Ford 1997: 403; Raaflaub 1997: 636). Et mytisk eksempel på en sådan vandrende sanger, Thamyris af Thrakien, finder vi i *Skibskatalogen* i *Iliaden* 2.597ff; cf. Sammons 2010: 180: “Thamyris is represented as traveling from Oichalie to Dorion, hence from the area of northeastern Greece with which the catalogue ends (*Οἰχαλίη*, 730) to Nestor’s Pylian realm, the westernmost place of the catalogue ... the wandering bard therefore traverses nearly the whole of the catalogue’s map.”

have praktiseret i såvel Athen som på Aigina og på Samos (Hdt. 3.131).¹⁸ Herodikos kan altså nok betragtes som en omrejsende ‘sportsmediciner’.¹⁹

Som vi så ovenfor, var Ikkos en succesfuld atlet, der rejste rundt til de mange konkurrencer, der blev afviklet på hans tid. Men efter sin aktive karriere kan han have rejst rundt som træner og sportsmediciner ligesom Herodikos,²⁰ og Platons sammenkædning af de to i *Protagoras* kunne tyde på, at det er dette, han her har i tankerne. Pausanias så Ikkos’ sejrsmønt i Olympia og knytter denne kommentar til det: “Ikkos, søn af Nikolaidas, af Taras vandt den olympiske krans i *pentathlon* og siges senere at være blevet sin tids bedste træner.”²¹ Ailianos henviser også i *VH* 11.3 til Ikkos’ seksuelle afholdenhed under den aktive karriere og tilføjer, at Ikkos fulgte en særlig kostplan, nemlig en “stram kostplan” (*κεκολασμένη τροφή*) – hvilket førte til udtrykket ‘et Ikkosmåltid’ om et beskedent eller tarveligt måltid (*Eusth. In Il.* 610). Stephanus af Byzantion (603.8) og Eusthathios (*In Il.* 610) kalder Ikkos læge (*ιατρός*). Der skal ikke megen fantasi til at forestille sig, at han efter sin karriere som aktiv atlet har rejst rundt og tilbudt fysisk træning og undervisning i sexuel afholdenhed samt særlige kostplaner.²²

Alt i alt kan vi altså med en vis ret betragte Herodikos og Ikkos som endnu et par gode eksempler på den mobilitet og interaktion, sporten allerede i det 5. århundrede f.Kr. gav anledning til:²³ Under sin aktive karriere som atlet rejste Ikkos rundt i den græske verden og deltog i de mange konkurrencer, der fandtes, og efter endt karriere rejste han ligesom Herodikos rundt og tilbød træning og sportsmedicinske ydelser, som der må have været en betragtelig efterspørgsel på rundt om i de større bystater.

18. Cf. Young 2004: 111-2; Montiglio 2005: 113.

19. Nails 2002: 164 giver en kort beskrivelse af Herodikos, men fra en anden synsvinkel end den her anlagte.

20. Young 2004: 112.

21. 6.10.5: Ἴκκος δὲ ὁ Νικολαΐδα Ταραντίνος τὸν τε Ὀλυμπικὸν στέφανον ἔσχευ ἐπὶ πεντάθλῳ καὶ ὕστερον γυμναστῆς ἄριστος λέγεται τῶν ἐφ' αὐτοῦ γενέσθαι (overs. forf.). Cf. Luc. *Quomodo hist. conscrib.* 35, hvor Ikkos også omtales som træner (*gymnastes*). Finley & Pleket 1976: 94 skriver som var det et faktum, at Ikkos “wrote the first textbook on training”; bogen er, som bekendt, blottet for kildehenvisninger, og jeg har ikke kunnet verificere ‘oplysningen’ om Ikkos’ skribentvirksomhed (som gentages hos Swaddling 2004: 46).

22. Hos Nails 2002 omtales Ikkos kort i “Appendix II. Peripheral Names” p. 339. Iambl. *VP* 36.267.25 opregner Ikkos som en af de kendte pythagoræere, hvilket naturligvis er interessant i lyset af pythagoræernes velkendte interesse for ‘ernæringsvidenskab’ (cf. Finley & Pleket 1976: 65: “The Pythagorean influence is unmistakable”).

23. Se Nielsen 2011: 6-19.

Bibliografi

- Burnet, J. 1924. *Plato's Euthyphro, Apology of Socrates and Crito*. Edited with Notes. The Clarendon Press: Oxford.
- Christensen, R. 1871. *Sophisterne. En kulturhistorisk Undersøgelse*. E. Jespersen (Otto Schwartz's efterfølger): København.
- Denyer, N. 2008. *Plato. Protagoras*. Cambridge Greek and Latin Classics. Cambridge University Press: Cambridge.
- de Romilly, J. 1992. *The Great Sophists in Periclean Athens*. Clarendon Press: Oxford.
- Ford, A. 1997. "Epic as genre," i I. Morris & B. Powell (eds.), *A New Companion to Homer*. Brill (Leiden, New York & Köln) 396-414.
- Graziosi, B. 2002. *Inventing Homer. The Early Reception of Epic*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Finley, M.I. & Pleket, H.W. 1976. *The Olympic Games. The First Thousand Years*. Chatto & Windus: London.
- Lefkowitz, M.R. 1981. *The Lives of the Greek Poets*. Duckworth: London.
- Leven, K.-H. 2005. *Antike Medizin. Ein Lexikon*. C.H. Beck: München.
- Miller, S.G. 2004. *Ancient Greek Athletics*. Yale University Press: New Haven & London.
- Molyneux, J.H. 1992. *Simonides. A Historical Study*. Bolchazy-Carducci Publishers: Wauconda.
- Montiglio, S. 2005. *Wandering in Ancient Greek Culture*. The University of Chicago Press: Chicago & London.
- Moretti, *Olympionikai* = L. Moretti, *Olympionikai, i vincitori negli antichi agoni olimpici*. Atti della Accademia Nazionale dei Lincei, Classe di Scienze morali, storiche e filologiche, Memorie, Ser. 8, vol. 8, fasc. 2 (Rom 1957).
- Nails, D. 2002. *The People of Plato. A Prosopography of Plato and Other Socratics*. Hackett Publishing Company, Inc.: Indianapolis & Cambridge.
- Nielsen, T.H. 2010. "Sportskulturens omfang i det klassiske Grækenland," *Aigis* 10.2: 1-40.
- Nielsen, T.H. 2011. "Sport og elite i det klassiske Grækenland," *Aigis* 11.1: 1-37.

- Nielsen, *Extent and Significance* = T.H. Nielsen, "The Extent and Significance of the Greek Athletic Culture in the Classical Period" (under udgivelse i *Proceedings of the Danish Institute at Athens*).
- Nutton, V. 2004. *Ancient Medicine*. Routledge: London & New York.
- Raaflaub, K.A. 1997. "Homeric society," i I. Morris & B. Powell (eds.), *A New Companion to Homer*. Brill (Leiden, New York & Köln) 624-48.
- Sammons, B. 2010. *The Art and Rhetoric of the Homeric Catalogue*. Oxford University Press: Oxford.
- Swaddling, J. 2004. *The Ancient Olympic Games*³. British Museum Press: London.
- Wallace, R.W. 1998. "The Sophists in Athens," i D. Deborah & K.A. Raaflaub (eds.), *Democracy, Empire, and the Arts in Fifth-Century Athens*. Center for Hellenic Studies Colloquia 2. Harvard University Press (Cambridge, Mass. & London) 203-22.
- Young, D.C. 2004. *A Brief History of the Olympic Games*. Blackwell Publishing: Oxford.